

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет

кафедра історії України

Дипломна робота магістра

з теми:

**« Державотворча та науково-педагогічна
діяльність Дмитра Івановича Дорошенка »**

Виконав:

студент Іstb1-М17z групи
заочної форми навчання
історичного факультету

Мішанський Антон Миколайович

Науковий керівник:

Кандидат історичних наук, доцент

Кліщинський Павло Володимирович

Рецизент:

м. Кам'янець - Подільський, 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	6
РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ДМИТРА ДОРОШЕНКА	13
РОЗДІЛ III. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДОМОГО ІСТОРИКА	24
РОЗДІЛ IV. ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНА РОБОТА	49
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	76

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи. Епоха української історії, під час якої проходило життя і творчість Д. Дорошенка, характеризується поєднанням проблем суспільного та наукового розвитку, процесом формування української наукової історіографії як окремої історичної дисципліни, розвитком національної свідомості модерної української нації. Для реконструкції особистості масштабу Д. Дорошенка доводиться поряд з історичною й історіографічною спадщиною вивчати суспільно-політичну, літературну діяльність та приватне життя вченого, процес формування та еволюції не тільки наукових, а й суспільно-політичних поглядів історика, що справили помітний вплив на інтелектуальну історію науки та національні і культурні традиції в Україні в другій половині XIX ст.

Постать Дмитра Дорошенка – відомого українського громадсько-політичного діяча, дипломата, вченого займає одне з визначних місць в історії України. Різноманітна діяльність Д. Дорошенка виявилась в активній участі в національному русі, політичних організаціях, громадських об'єднаннях, просвітницьких установах тощо. Завдяки поміркованості поглядів, схильності до компромісів його призначали на важливі і керівні урядові посади.

Політичні переконання, активна життєва позиція, широкі контакти з представниками різних політичних напрямків позначилися на популярності Д. Дорошенка і повазі до нього з боку більшості українських політиків.

Наукова новизна роботи. Одним з перших автор робить комплексне висвітлення науково-педагогічної та державницько-політичної діяльності Д. Дорошенка в контексті суспільно-політичного життя України кінця XIX – початку XX.

Зв'язок з навчальними планами та програмами. Дипломна робота виконана згідно плану навчальної та наукової роботи кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Об'єктом дослідження є життя та діяльність Д.І. Дорошенка, а саме його внесок у політичне та наукове життя України першої половини ХХст.

Предметом дослідження є історична й історіографічна спадщина Д.І. Дорошенка, суспільно-політична, літературна, науково-педагогічна діяльність та приватне життя вченого, процес формування та еволюції не тільки наукових, а й суспільно-політичних поглядів історика.

Хронологічні рамки роботи обмежують період починаючи з 1882 року, коли народився Дмитро Іванович Дорошенко, і закінчуючи 1951-м роком, датою смерті політика і дослідника історії.

Географічні межі роботи охоплюють не лише власне Україну, а й включають фактично всі великі європейські країни, в яких Дмитро Іванович займався громадсько-політичною та науково-педагогічною діяльністю.

Мета роботи – на основі джерел та наукової літератури розкрити основні етапи життя та діяльності Дмитра Івановича Дорошенка. Описати дії політика в періоди різкої зміни влади в Україні.

Завдання дипломної роботи :

1. Висвітлити історіографію теми та джерельну базу дослідження.
2. Показати життєвий і творчий шлях Д.І. Дорошенка.
3. Описати перебіг науково-педагогічної діяльності вченого.
4. Відобразити державницьку роботу Д. Дорошенка-політика

В основі **методологічного підходу**, який було застосовано при розгляді даної теми лежить принцип об'єктивності та історизму. Це дозволило уникнути упереджених та заідеологізованих підходів, які панували в минулому. Намагаючись сповідувати принцип світоглядної толерантності, я розглянув різні думки і позиції щодо діяльності Дмитра Івановича Дорошенка. Також у дослідженні використовувався історико-порівняльний метод, з допомогою якого мені вдалося простежити еволюцію політичних

поглядів Д. Дорошенка у різні періоди життя. Основою поділу дипломної роботи на тематичні розділ став проблемно-хронологічний метод.

Практичне значення роботи полягає у можливості її використання для підготовки до семінарських та практичних занять, а також при проведенні уроків з історії в середній школі. Матеріали дипломної будуть корисними при написанні рефератів та курсових робіт з історії України.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

ВИСНОВКИ

Вивчення життєвого шляху і спадщини вчених, які заклали підвалини для розвитку національної історіографії певної доби, завжди займало чільне місце в історії науки. До цих вчених без перебільшення варто віднести Дмитра Івановича Дорошенка. Його особистість була предметом досліджень багатьох істориків і публіцистів. Зокрема таких, як В. Андреев, Л. Винар, О. Оглоблін, Ю. Пінчук, О. Лупандіна, І. Калинович, Т. Осташко. Але жоден з цих істориків не розглядав всі сторони життя і діяльності Дмитра Івановича, залишаючи широке поле для досліджень іншим. Позитивно впливала на роботу широка джерельна база дослідження.

З дитинства Д. Дорошенко добре знав історію свого роду, розумів, що його предки творили історію України та пишався цим. Походження Д. Дорошенка позначилось на всьому його житті, на його світогляді, на шляхах, які він вибирав. Цей нерозривний зв'язок з українською історією давав відчуття причетності до історичного процесу, виховував відповідальність за долю батьківщини.

Дмитро Іванович Дорошенко – широко обдарована особистість і справжній патріот, який присвятив свої таланти Україні. Він безперервно працював, незважаючи на будь-які обставини, і саме там, де цього вимагали інтереси батьківщини – чи то в науці, чи то в політиці.

Завдяки психологічним особливостям своєї вдачі, він брав активну участь в організації української історичної науки, багато працював і користувався повагою серед науковців, займав високі посади в академічних і навчальних установах, а досліджувана ним проблематика ідеально вписувалася в магістральний напрям розвитку тогочасної системи українського історіописання на еміграції, його праці видавалися і неодноразово перевидавалися, з цього випливає що вони були затребуваними та визнаними в інтелектуальному середовищі не тільки української діаспори, а й широких кіл українського та європейського суспільства.

Проте Д. Дорошенко не став засновником окремого історіографічного напрямку або школи, не висував нових оригінальних концепцій і методологічних підходів. Будучи обдарованим дослідником з енциклопедичною ерудицією, він талановито популяризував і втілював у проблемних та синтетичних працях державницьку концепцію української історії.

Видатний історик і політик Дмитро Дорошенко за багатством і цінністю своєї історичної спадщини, за глибиною обґрунтування завжди актуальної національно-державницької концепції вітчизняної історії і сьогодні по праву займає одне з провідних місць у вітчизняній політичній історії та історичній науці.

На посту міністра закордонних справ створив нову структуру центрального апарату відомства; розробив організаційно-правові акти, які регулювали розбудову дипломатичних і консульських представництв України.

Чимало зробив він для ідейного та організаційного становлення української історичної науки, особливо на еміграції, розробки та популяризації державницької концепції української історії та історіографії, розвитку зв'язків між українськими та європейськими науковцями. Визначне місце в його творчості посідають дослідження в галузі історіографії, вчений одним з перших започаткував систематичні виклади з української історіографії у вищій школі, написав перший загальний курс історії української історичної науки.

Втім, історіографічна складова творчості вченого довгий час не була предметом спеціальної уваги дослідників, зовсім не дослідженим залишається життєвий шлях Д. Дорошенка з точки зору його історіографічних зацікавлень і поглядів

Завдяки своїй вдачі Д. Дорошенко часто виконував роль посередника у різного роду переговорах і конфліктах. Проте лагідність не

означала слабохарактерність, навпаки, він міг гостро відстоювати свої переконання та погляди.

Сучасники високо оцінювали його лекторський талант і навіть казали, що лекції та промови Дмитра Івановича справляли більше враження, ніж його наукові праці. На слухачів впливали його мова, стихійно винесена з родинного хутора і посилена перебуванням у різних частинах України та спілкування з багатьма його знайомими літераторами, акторами, мовознавцями.

Дмитро Дорошенко був не лише талановитим істориком, лектором, публіцистом. Він відзначався своєю працелюбністю і цілеспрямованістю. Опублікував понад 1000 цінних праць з історії України, історіографії, історії культури та церкви. Окремі дослідження присвятив М. Костомарову, П. Кулішу, В. Антоновичу та ін. Залишив також низку спогадів про події та діячів періоду українського національно-визвольного руху початку ХХ століття.

Діяльність Дмитра Дорошенка – класичний приклад українського науковця, педагога, суспільного діяча, який пов'язав свій життєвий шлях із національним відродженням рідного народу, якому служив творчим пером українського історика і ділом видатного державного діяча. Волею долі опинившись на еміграції, він не марнував часу, а наполегливо досягав визначеної мети, взявши за обов'язок працювати над розвитком національної культури, збереженням української культурної традиції, щоб передати її наступним щасливим поколінням

Отже, не прикрашуючи історичну постать Дмитра Івановича Дорошенка, деякі оцінки подій, які, безумовно і природно, мають суб'єктивний характер, можна з упевненістю сказати, що він був історик та політик від Бога. Виховання у високій любові до рідного краю і відчуття зв'язку поколінь, непересічний талант науковця, величезна ерудиція і працездатність в історичному пошуку – ці особисті якості Дмитра Дорошенка зумовили формування його національно-державницького

світогляду та проявилися у його блискучих лекціях, публіцистиці, класичних наукових працях і активній політичній позиції. Він мав великий вплив на національно-громадське життя та наукове середовище у першій половині ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

1. Збірки документів і матеріалів

1. З листів Д.І. Дорошенка до О.П. Оглоблина // Український історик. 1965. № 3-4 (7-8). С. 86.
2. Історія України мовою документів: Навчальний посібник / За загальною редакцією проф. М.Є. Беспалова. Донецьк: ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2006. 94 с.
3. Історія України. Хрестоматія: У 2-х ч. Вид. 2-е. / Упоряд. С.М. Клапчук, Б.І. Білик, Ю.А. Горбань та ін. Київ: ІЗМН, 1996. Ч. I. 372 с.
4. Сарбей В.Г. Хрестоматій з історії України ХІХ – початку ХХ ст. Київ: Генеза, 2000. 272 с.
5. Україна в ХХ ст.: збірник документів і матеріалів (1900-1939). Київ: Наукова думка, 1997. 448 с.
6. Хрестоматія з історії Української РСР / за ред. Ф. Є. Лося. Київ: Радянська школа, 1961. Т. II. 642 с.
7. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. Київ-Чернівці: Книги-XXI, 2008. 1100 с.
8. Червінський В. І. Історія України: Джерельний літопис / В.І. Червінський. М.І. Осушний. Київ: Дирекція ФВД, 2008. 800 с.

2. Мемуари

9. Брусилов А.А. Мои воспоминания. Москва: Воениздат, 1983. 256 с.
10. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції (марець 1917 р. – грудень 1919р.). / [Репр. відтвор. вид. 1920 р.] Київ: Політвидавництво України, 1990. Ч. 1. 318 с.

11. Винниченко В. Щоденники // Київська старовина. 2001. № 4. С. 91-103.
12. Грушевський М. С. Спомини // Київ. 1989. № 8. С. 130–131.
13. Донцов Д. Рік 1918. Київ: Торонто, 1954. С. 120–121.
14. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле. Вінніпег, 1949. 188 с.
15. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920). 2-ге вид. Мюнхен: Українське вид-во, 1969. 543 с.
16. Дорошенко Д. По рідному краю (Подорожні враження й замітки). Київ, 1919 ; 2-ге вид. Львів, 1930 ; 3-тє вид. Нью-Йорк, 1956.
17. Крупницький Б. «Д.І. Дорошенко. Спогади учня» // Науковий збірник. – Нью йорк, 1952. Т. 1. С. 10.
18. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 // НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства та ін. ; голов. ред. Я. Пеленський. Київ; Філадельфія, 1995. 495 с.

3. Науково-публіцистичні праці Д. Дорошенка

19. Дорошенко Д. Дещо про закордонну політику Української Держави в 1918 році // Хліборобська Україна. 1920–1921. Кн. 2, зб. 2-4. С. 55.
20. Дорошенко Д. Замітки до історії 1918 року на Україні // Хліборобська Україна. Кн. 3, зб. 5-6. Відень, 1921. С. 77.
21. Дорошенко Д. З історії української політичної думки за часів світової війни. Прага, 1936. 99 с.
22. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр. Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 р. Ужгород, 1930. 210 с.
23. Дорошенко Д. Мазепа в історичній літературі і житті // Мазепа. – Варшава, 1938. Т. 1 С. 3-34.
24. Дорошенко Д. Нарис історії України : т. I-II. 2-ге вид. Мюнхен: Дніпрова хвиля ; Київ : Глобус, 1991. Т. 1.
25. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Прага, 1923. 300 с..

26. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: Історія. Політологія. Право. Київ: Українознавство, 1996. 256 с.
27. Дорошенко Д. «Просвіти» на Великій Україні (зі спогадів) // Накладом товариства "Просвіта" у Львові. [б.м.]. [б.р.].
28. Дорошенко Д. Про «євразійців» та «євразійство» // Хліборобський шлях. 1932. № 11. С. 269-277.
29. Дорошенко Д. Слов'янський світ в його минулому і сучасному. Берлін, 1922. Т. III. 264 с.
30. Забаревський М. (псевдонім Д. Дорошенка). Памяти П. Я. Дорошенка // Хліборобська Україна. 1920. Зб. I. С. 99–102.

II. Наукова література та статті

31. Андреев В.М. Дмитро Дорошенко: «Перший» чи «другий» в українській історіографії першої половини ХХ ст.? (Досвід вивчення інтелектуальної біографії історика) // Укр. істор. журн. 2007. № 4. С. 105-129.
32. Антонович М. В. Липинський і Д. Дорошенко // Український історик. № 3-4 (75-76); 1 (77). Рік ХІХ-ХХ. 1982-1983. Нью-Йорк; Торонто ; Мюнхен. С. 13-22.
33. Бережинський В.Г. Україна в роки Першої світової війни. Київ: Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних сил України, 2001. 90 с.
34. Білецький Л. Дмитро Дорошенко. Вінніпег, 1949. 24 с.
35. Бойко О. Д. Історія України: посібник. Київ: Академія, 2001. 656 с.
36. Верига В. Нариси з історії України (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Львів: Світ, 1996. 448 с.
37. Ветров Р.І., Донченко С.П. Політичні партії України в першій чверті ХХ ст. (1900-1925). Дніпродзержинськ: Поліграфіст, 2001. 245 с.

38. Винар Л. Дмитро Дорошенко – видатний дослідник української історіографії і бібліографії // Український історик : журн. укр. іст. т-ва. 1 (77). Рік XIX-XX. 1982-1983. (Нью-Йорк) ; Торонто ; Мюнхен. С. 50-72.

39. Винар Л. Дмитро Дорошенко – видатний дослідник української історіографії та бібліографії // Український історик. 1982–1983. № 3-4 (75-76). – С. 71-82.

40. Винар Л. Дмитро Іванович Дорошенко: життя і діяльність // Український історик : журн. укр. іст. т-ва. Том XXXVIII VOL. 2001. (Нью-Йорк); Київ; Львів; Торонто; Париж. С. 20-37.

41. Власенко С. Нащадок гетьманського роду. URL: <http://www.silskivisti.kiev.ua/18783/print.php?n=12888>

42. Визначний український історик, громадсько-політичний і культурний діяч та педагог, Дмитро Дорошенко, походив із славетного козацького роду, що в XVII столітті дав Україні двох гетьманів Михайла та Петра Дорошенків URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/1217/>. Назва з екрану.

43. Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця XIX – початку XX століття. Київ: Смолоскип, 1996. 123 с.

44. Головченко В. Дмитро Дорошенко – історик і будівничий Української держави // Зовнішні справи. 2012. № 2. С. 48-61.

45. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ: Генеза, 2000. 360с.

46. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.

47. Дмитро Дорошенко. URL : <http://litopys.org.ua/cultur/cult30.htm>. Назва з екрану.

48. Дмитро Дорошенко домігся приєднання Криму до України. URL : http://gazeta.ua/articles/history-journal/_dmitro-doroshenko-domigsysya-priednannya-krimu-do-ukrajini/429829. Назва з екрану.

49. Днепровская правда. URL: <http://dneprovka.dp.ua/1-2/>. Назва з екрану.

50. Довідник з історії України (А-Я) : посіб. для серед. і загальноосвіт. навч. закл. / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид. допов. Київ: Генеза, 2001. 1136 с.

51. Дорошенко Дмитро (1882-1951). URL: http://uahistory.ucoz.ua/publ/doroshenko_dmitro/22-1-0-129. Назва з екрану.

52. Дорошенко Дмитро Іванович – історик, публіцист, літературознавець, педагог, громадський і політичний діяч. URL: <http://1576.ua/people/3763>. Назва з екрану.

53. Дорошенко Дмитро Іванович (1882-1951). URL:: <http://www.libr.dp.ua/Region/Doroshenko.htm>. Назва з екрану.

54. Дорошенко міністр та історик. URL: <http://www.perspekt.org.ua/news/doroshenko-ministr-ta-istorik>. Назва з екрану.

55. Дорошенко В. Пам'яті українських бібліографів (Смерть Д. Дорошенка й З. Кузелі; 25-ліття смерті І. Калиновича; 70-ліття народження І. Кревецького; 40-ліття смерті М. Комарова й І. Є. Левицького): наук. зб. Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук, 1953. Т. 2. С. 175–178.

56. Енциклопедія історії України : в 5 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2003. Т. 2 : Г-Д. 2004. 528 с.

57. Енциклопедія історії України / редкол.: В.А. Смолій та ін. Київ: Наук. думка, 2008. Т.8 : Дл-Дя; додаток А-Г. 716 с.

58. Завальнюк О. М. Історія Кам'янець-Поділ. держ. укр. ун-ту в іменах (1918-1921 рр.) (ДорошенкоД.І.). Кам'янець-Подільський : Абетка НОВА, 2006. 632 с.

59. Завальнюк О.М. (Д.І. Дорошенко: 75 днів у Кам'янці-Подільському) // Краєзнавство : наук. журн. 2001. № 1-4. С. 116.

60. Знамениті, великі, геніальні люди. Найцікавіше про них! Дорошенко Дмитро Іванович. URL: <http://100v.com.ua/uk/Doroshenko-Dmitro-Ivanovich-person>. Назва з екрану.

61. «Збірник Хліборобської України». Прага, 1931. Т. 1. 208 с.

62. Іванко А. Історик з Божої ласки // Історія України. 2007. № 15(511). С. 2.
63. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. Київ-Чернівці: Книги – XXI, 2008. 1100 с.
64. Калакура Я. Українська історіографія: курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
65. Калинович І. Професор Дмитро Іванович Дорошенко // Сіверянський літопис : всеукр. наук. журн. 2007. № 4 (76). С. 131.
66. Коваль М., Кульчицький С., Курносів Ю. Історія України. Київ: Наукова думка, 1992. 432 с.
67. Коровицький І. Дмитро Дорошенко // Липинський В. Твори. Архів. Студії / заг. ред. Є. Зиблікевич. – Філадельфія; Пенсільванія, 1973. Т. 6: Листи Дорошенка до В'ячеслава Липинського / ред. І. Коровицького. 44 с.
68. Крупницький Б. 40-ліття літературно-наукової діяльності проф. Д.І. Дорошенка // Дорошенко Д.І. Православна церква в минулому й сучасному житті українського народу. Берлін, 1940. С. 17-44.
69. Литвин В. М. Історія України: у трьох томах. Кінець XVIII – початок ХХ ст. Київ: Альтернативи, 2005. Т. 2. 760 с.
70. Литвин В. Історія України (у 3-х томах). Т. III. Новітній час (1914-2004). Київ: Альтернативи, 2003. Кн. 1. 304 с.
71. Лупандіна О. І. Громадсько-політична та державна діяльність Дмитра Дорошенка // Укр. істор. журн. 2007. № 3 (474).
72. Михальський І.С. Джерела з історії українських політичних партій кінця ХІХ – початку ХХ ст. Луганськ: Альма матер, 2003. 343 с.
73. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ ст. Київ: Український письменник, 1993. 412 с.
74. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ століття. Київ, 1994. 524 с.

75. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL:: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Npifznu/2009_27/27/gudz.pdf. Назва з екрану.

76. Оглоблин О. Дорошенко Дмитро // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / Голов. ред. В. Кубійович. Львів : НТШ, 1993. Т. 2. С. 583–584.

77. Оглоблин О. Передмова // Дорошенко Дмитро. Нарис історії України. Том I–II. Друге видання. Мюнхен: Дніпрова хвиля; К.: Глобус, 1991. Т. I. 328 с.

78. Оглоблин О. Українська історіографія 1917-1956 / пер. з англ. Київ: Либідь, 2003. 417 с.

79. Осташко Т. Дмитро Дорошенко – державник, учений і дипломат // Україна Дипломатична : наук. щорічник. Київ, 2005. Вип. 6. С. 583-598.

80. Павко А.І. Політичні партії, організації в Україні: кін. XIX – поч. XX ст.: зародження, еволюція, діяльність, історична доля. Київ: Либідь, 1999. 247 с.

81. Пінчук Ю., Грневич Л. Дмитро Дорошенко та його твір "Огляд української історіографії" // Огляд української історіографії. Державна школа : Політологія. Право. Київ: Українознавство, 1996. С. 9–30.

82. Пінчук Ю., Гриневич Л. Дмитро Дорошенко та його твір «Огляд української історіографії» // Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ, 1996. С. 11–12.

83. Політична історія України XX століття. В 6т. / Редкол. І.Ф.Курас (голова), Ю.І.Шаповал, Ю.А. Левець та ін. Київ: Генеза, 2002-2003,Т.2: Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) / В.Ф.Солдатенков (керівник), В.Ф. Верстюк, 2003. 488с.

84. Полонська-Василенко Н. Дмитро Дорошенко // Український літопис. Мюнхен, 1953. Ч. 1. С. 17-23.

85. Полонська-Василенко Н. Історія України: у двох томах. Від середини XVII ст. до 1923 року. Київ: Либідь, 1995. Т. 2. 608 с.

86. Роль Дмитра Дорошенка у формуванні українського освітнього простору державників. URL: <http://uaznavstvo.univ.kiev.ua/ua/visnyk/Visnyk-12/Vozhuk.pdf> Назва з екрану.
87. Сарбей В.Г. Історія України (XIX – початок XX ст.). Київ: Генеза, 1994. 271 с.
88. Сарбей. В. Г. Національне відродження України: Україна крізь віки. К.: Альтернативи, 1999. Т. 9. 332 с.
89. Союз гетьманців-державників. URL: <http://hetman-ua.org/history/d-doroshenko.html>. – Назва з екрану.
90. Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. В 7-ми томах. Скрентон, 1963. Т.3: Україна між двома силами. 278с.
91. Сторінки історії України XX століття: Посібник для вчителя / За ред. С. В. Кульчицького. Київ: Освіта, 1992. 336 с.
92. Субтельний О. Україна: історія / пер. з англ. Ю. І. Шевчука. Київ: Либідь, 1993. 720 с.
93. Творча біографія Д.І. Дорошенка (1882-1951): еволюція історіографічних зацікавлень і поглядів. URL: http://prosvilib.at.ua/books/vtf/02vtf/vtf02_12.htm.
94. Ульяновський В. Автори "Української культури" // Українська культура : лекції / за ред. Дмитра Антоновича. Київ: Либідь, 1993. С. 527–553.
95. Ульяновський Василь. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко-Моргун: сторінками життєпису // Полонська-Василенко Наталя. Історія України : у 2 т. 4-те вид. стереотип. Київ: Либідь, 2002. Т. 1. С. 5–8.
96. Феденко П. Український громадський рух у XX ст. Курс лекцій. Подєбради: Б.в., 1934. 166 с.
97. Шевчук В. П. Історія української державності. Курс лекцій. Київ: Либідь, 1999. 421 с.
98. Шляхтиченко М. До історії Директорії Української Народної Республіки // Український історик. 1965. №1-2. С. 28-40.

99. Ясь О. Історична доба у світлі наукової дискусії української еміграції другої половини 40-х років ХХ століття (Б. Крупницький, В. Петров) // Молода нація : альманах. № 2 (23). Київ: Смолоскип, 2002. С. 24–39.

100. Ohloblyn O. Ukrainian historiography (1917-1956) // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the US. 1957. V.5-6. No.4. P. 307-435.